

Kvinner med «tæl».

Av Solveig Salbu

I året 1850 ble det skrevet kvinnehistorie i Tynset. Tre gjeve kvinner ved navn Maria Madsen, Helene Tangen og Andrea Müller stod fram og startet Eggen misjonskvinneforening i det året. Det var uhørt på den tid at kvinner skulle tre fram for offentligheten på den måten, for kvinnens plass var som kjent i hjemmet. Enkelte konservative menn fant det nok både usmakelig og usømmelig at kvinner slik skulle holde seg frampå. Kvinnene fikk være med i Tønset Missionsforening som allerede var i gang fra 1844, men de måtte være anonyme og holde seg i bakgrunnen. Det var disse kvinner ikke fornøyd med. De var sterkt engasjert i misjonssaken, og de mente at i Herrens vingård var det arbeid for alle, kvinner som menn.

Hvem var egentlig disse modige kvinner?

Den eldste av dem var Maria Madsen f. Ramseth 1815, altså var hun 35 år. Hun var gift med lærer, kirke-

sanger og gårdbruker Ole Madsen som eide gården Hansæl vestre. Hun hadde tidligere vært husbestyrerinne hos sin fetter Melchior Tangen på Neby før hun giftet seg. De hadde fire barn. Den eldste av barna, Mads f. 1850 ble kjøpmann i Trondheim, Mali f. 1853 lærerinne g. m. lærer, gårdbruker og stortingsmann Tore Aaen, Katrine f. 1856 g. m. lærer Tollef Lunaas. De ble eiere av Hansæl vestre. Han var lærer på Eggen og Katrine fortsatte arbeidet i Eggen kvineforening til sin død i 1947. Den yngste av barna var Karoline, f. 1858 g. m. Morten Sandtrøen, også hun var lærerinne. Maria måtte også ta mange tak med gård og dyr, for mannen hennes deltok aktivt i styre og stell i bygda ved siden av lærergjeringen. Han var bl.a. ordfører fra 1851 – 1855. Han var også med da Tønset Missionsforening ble stiftet i 1844.

Helene Tangen f. Dahler 1827 var bare var bare 23 år. Hun var gift med landhandler og gårdbruker Mel-

Stifterne av Eggen Misjonskvinneforening i 1850, fra venstre Helene Tangen (42500), Maria Madsen (42494) og Andrea Müller (42521).

chior Tangen på Neby. De fikk 5 barn. Hjemmet deres var på mange måter et sentrum i bygda. Der var både forretning og pensjonat, og mye folk ferdedes ut og inn til stadighet. De hadde bruk for mye leid hjelp på gården, så de hadde en stor tjenerstab.

Helene er beskrevet som en gudfryktig og rettskaffen kvinne. Hun var en dyktig husmor, og det kom vel med, for sannelig var det lagt stort ansvar på hennes unge skuldre. Forøvrig elsket hun blomster, og hun anla en fin hage ved Neby bru.

Etterhvert fikk hun tilnavnet Madame Tangen. Melchior hadde også mange jern i ilden. Han var handelsmann og bonde og mye brukt i det offentlige liv. I perioden 1869-1873 var han ordfører. Dessuten var han aktivt med i menighetsarbeidet og i Tønset Missionsforening.

Helene var datter til Ingeborg Marie og Christen Dahler. Hennes mor var enken etter Hans Nielsen Hauge. Hans Nielsen Hauges eneste sønn Andreas, var derfor hennes halvbror. Det er høyst sannsynlig at hun hadde god kontakt med sin halvbror som var den første sekretær i Det Norske Misjonsselskap stiftet 1842 (13 dager etter konventikkelplakaten var opphevet).

Andreas Hauge var teolog, og han reiste rundt for å vekke misjonsinteressen i bygdene. Overalt ble han vel mottatt av misjonsvennene, såvel som av geistligheten.

I 1851 besøkte han Tynset, og det er beskrevet som en stor begivenhet i bygda. Tenk, Hauges sønn fikk tale fra kirkens prekestol!

Denne Andreas Hauge var gift med datter til Gustava og Gabriel Kielland. Gustava hadde omkring 1840 startet sin egen kvinneforening i Lyngdal hvor de var prestefolk. Hun er blitt kalt kvinneforeningens mor, og hun er et strålende eksempel på hva kvinner kan utrette når de slipper til. Det er naturlig å tro at Helene gjennom sin haugianerbakgrunn og sin indirekte kontakt med Gustava Kielland, var opptatt av et radikalt kvinnesyn innen misjonen.

Hauge hadde et utradisjonelt syn på kvinnen. Han betraktet dem som likeverdige og oppmuntret dem til oppgaver i Guds rikes arbeid. Fra Nord-Østerdalen kan vi nevne noen eksempler på sterke haugianerkvinner som satte spor etter seg. Det var Sara Oust fra Vingelen, Mette Fossen i Kvikne og Guri Holen fra Tynset.

Den tredje som var med i 1850, var Andrea Pauline Alette Müller f. 1829. Hun var bare 21 år og eldst i en søskenflokk på ti barn. Foreldrene var prestefolk i Tynset, Marie Dorothea og Brostrup Müller. Mens han var på Tynset, ble han prost i Østerdalen prosti. Han er forøvrig modell for J. B. Bulls «Tønsetprosten». De var på Tynset fra 1846-1863 da de flyttet til Grue. Brostrup Müller var en god mann for bygda.

Prost Brostrup Müller (42520).

Han gjorde bl.a. mye for folkeopplysning og skolestell, og han ivret for misjonssaken i menigheten. Således fikk han stifte misjonsforeninger både i Tyll-dalen og Alvdal (Alvdal hørte til Tynset kommune til 1864), og etterhvert kom det i gang kvinneforeninger i alle kretsene, til sammen 8 i tallet.

Andrea var ingen bortskjemt embedsmansdatter. Hun var vant til å arbeide og måtte tidlig ta medansvar i den store familien. Kanskje måtte hun også følge sin far på reise når han var ute i embets medfør.

Det står i slektsbeskrivelsen til Müllerslekten at «prosten i senere år var utsatt for svimmelhet, derfor fulgte hans datter Andrea ofte med ham på reise.» Etter en tur til Tynset i 1870 ble han rammet av slag på tilbaketuren til Grue. «Andrea var også ved denne anledning tilstede hos ham da han døde i sleden.» Han ble 64 år gammel.

Andrea var utdannet lærerinne, hun var ugift og døde på Hamar i 1880 bare 51 år gammel. Det fortelles at hun var meget avholdt.

Dette var en liten beskrivelse av de tre pionerkvinnene og deres familiebakgrunn. Sikkert er det at de var både ressurssterke og våkne, så ved siden av alt «kvinnearbeid» de måtte utføre, fulgte de godt med på hva mennene var opptatt av.

Deres samfunnsengasjement og deres omsorg for medmennesker førte til konkret handling. Det står beskrevet at «Etter alvorligen overveielse tok de fatt, og flere sluttet seg til, smaatt om senn.»

I begynnelsen hadde de kvinneforeningsmøtene i prestegården, men plassen ble snart for liten, og møtene ble derfor lagt til kirkestuen. For kvinnene var dette et fantastisk tilbud! Her var alle velkommen og det var en kjærkommen avveksling fra den strevsomme hverdag å få komme på kvinnemøte. Misjonsforeningen var faktisk den første muligheten de fikk til å være med på noe utenfor hjemmet. Omgangskretsen ble større og de opplevde sosialt fellesskap med andre kvinner. I foreningen ble de møtt med varme og omsorg, og følte at alle stilte på lik linje og var regnet med i den store

sammenheng.

Jeg vil tro at de kloke og varmhjertede lederkvinnene preget samværene på en positiv måte.

Dessuten ble kvinneforeningen stedet hvor det ble formidlet kunnskap. Ved siden av Guds ords lesning, ble misjonsbladene flittig lest, og de fikk lære om andre land og kulturer. Etter hvert ble misjonskvinnene ivrig opptatt av spedalskarbeide på Madagaskar og av at blinde og døve måtte få sine skoler.

Misjonstidende, som var utgitt av Det Norske Misjonsselskap, var tungt lesestoff med høytravende teologiske betraktninger som egnet seg dårlig til opplesning. Derfor var det svært så kjærkomment da Bolette Gjør forfattet en trykksak som kom ut sammen med Misjonstidende: «Missionslæsning for Kvindeforeninger». I dette bladet skrev Bolette Gjør oppmuntrende og inspirerende artikler som passet til kvinneforeningene; og hun hadde med mye interessant stoff fra misjonærenes hverdag under Afrikas sol. Vi må merke oss at fordi hun var kvinne, kunne hun ikke stå fram med sitt eget navn – det står: «Redigeret af en ældre Missionsvenninde». For kvinneforeningene ble Bolette Gjør et begrep. Hun hadde kall til å reise ut som misjonær. Men hun ble avvist. Misjonsskolen

var ikke åpen for kvinner. Hun ga ikke opp, og hun sto på i arbeidet med å gi kvinner misjonsutdannelse.

I året 1870 fikk hun se resultat av sitt arbeid. «Kvinner fikk anledning til å utdanne seg og reise ut som misjonærer.» Denne hendelsen ga ny giv til kvinneforeningene. Forøvrig er Bolette Gjør en av forkjemperne for kvinnefrigjøringa i landet vårt. Det veldige arbeid misjonskvinnene utførte, ble etter hvert avgjørende for det Norske Misjonsselskap. Som en anerkjennelse av arbeidet deres fikk kvinnene medbestemmelsesrett i organisasjonen allerede i 1904, 9 år før almann stemmerett for kvinner som ble innført i 1913.

Vi må undre oss og spørre hvordan kvinnene i Tynset så tidlig var opptatt nettopp av misjonssaken. Var det ikke nok av oppgaver i nærmiljøet? En kan regne

Tønset gamle prestegård 1909. Seinere samme år begynte bygging av nåværende prestegård. Anlegget hadde til da ikke forandret seg mye fra prost Müllers dager. Foto: J. Klute (27959).

med at disse kvinner ikke gikk forbi hvis en nabo trengte hjelp, men de hadde også oppfattet misjonsbefalingen om å gå ut til alle folkeslag. Det var et rikt kristenliv i bygda på den tid. Dessuten var prestene svært misjonsengasjert, og det var ingen kløft mellom prest og lekfolk. Vi har en gammel protokoll som viser at Tønset Missionsforening ble stiftet 5. mai 1844. Der har vi navn på over hundre medlemmer som var med fra starten. Det var prest og fut, skoleholdere og bønder, og det står: «disse Mænd med sine huslyder.»

Det er interessant å lese om at Bardu Missionsforening også ble stiftet i 1844. Stifterne var etterkommere av de første utflytterene fra Alvdal og Tynset.

Nord-Østerdal tilhørte Trondhjems krets til 1886. Et utdrag fra Trondhjems misjonsforenings regnskap fra 6. jan. 1845 – 6. jan. 1846, viser et bidrag fra Tønset Missionsforening på 25 speciedaler – det er faktisk det største foreningsbidraget dette året. Det viser at foreningen hadde god oppslutning og at misjonsinteressen var stor i Tynset i 1850 årene.

I 1852 er det første gang registrert bidrag fra Eggen kvinneforening til Trondhjems kretskasse. Det er blitt mange bidrag til sammen gjennom alle disse år.

Etter hvert ble det prestefruen som overtok formannsvervet i foreningen, og den tradisjonen har vart helt til vår tid. Under siste verdenskrig 1940-1945 hadde foreningen stor oppslutning om møtene. Det var lite en kunne være med på, og kvinnene var takknemlig for kvinneforeningen. Misjonærer som var heime da krigen brøt ut, fikk ikke reise ut igjen. De reiste rundt og besøkte foreningene, og det ga inspirasjon og ny tro på arbeidet. En medlemsfortegnelse fra 1945 viser at det var 68 medlemmer. (Det var ofte tre generasjoner: veslejenta, mor og bestemor.)

Trofaste kvinner med varme hjerter og flittige hender, har holdt hjulene i gang i alle disse år. Det er blitt holdt auksjoner, basarer, utlodning på møtene, og i vår egen tid, de berømte julemessene, for å samle inn penger til misjonen. Kjærlighet oppfinnsom gjør! Kvinnene har gjennom kvinneforeningene lært å ta ansvar,

bli selvstendige og frigjorte kvinner. Ved å gjøre sin stille gjerning har kvinneforeningen alt i alt tilført mye verdifullt til bygda vår. Vi som er med i foreningen i dag, ser det som et privilegium å få være med i et slikt verdensomspennende og meningsfylt arbeid som misjon er.

I en av sangene til Lina Sandell er det et vers som kan stå som overskrift over arbeidet i misjonsforeningene:

Gjør det lille du kan, og glem aldri at Gud
bare troskap hos alle vil se!

Og vær glad du får gå med det ringeste bud,
for han selv vil bestandig gå med.

Hvilken fryd om en dag Herren sier til deg:
Hva du gjorde, du gjorde mot meg!

Eggen kvinneforening
1943 (skj. 1856)

Eggen Misjonskvinneforening, fotografert 1943 på Hansæl vestre.